

УДК 351.82 (477)

Державне управління

Латинін Микола Анатолійович

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри економічної політики та менеджменту
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Заскалкіна Оксана Михайлівна

аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Латынин Николай Анатольевич

доктор наук по государственному управлению, профессор,
заведующий кафедрой экономической политики и менеджмента
Харьковский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления
при Президенте Украины

Заскалкина Оксана Михайловна

Аспирант кафедры экономической политики и менеджмента
Харьковского регионального института государственного управления
Национальной академии государственного управления
при Президенте Украины

Latynin M.

Doctor of public administration, professor,
head of Economic Policy and Management Department
Kharkiv Regional Institute of Public Administration of
the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

Zasklkina O.

Postgraduate student of Economic Policy and Management Department
Kharkiv Regional Institute of Public Administration of
the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В
АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ В АГРАРНОМ
СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

**PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF
REGULATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT IN THE
AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE**

Анотація: Розроблено практичні рекомендації щодо визначення перспектив розвитку механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України. Уточнено визначення інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки. Запропоновано концептуальний підхід до формування комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України.

Ключові слова: державне регулювання, механізм державного регулювання, інституціональне середовище, аграрний сектор економіки, державне регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, інституціональні перетворення, концепція розвитку.

Аннотация: Разработаны практические рекомендации по определению перспектив развития механизмов государственного регулирования институциональной среды в аграрном секторе экономики Украины. Уточнены определения институциональной среды в аграрном секторе экономики, механизма государственного регулирования институциональной среды в аграрном секторе экономики. Предложен концептуальный подход к формированию комплексного механизма государственного регулирования институциональной среды в аграрном секторе экономики Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, механизм государственного регулирования, институциональная среда, аграрный сектор

економики, государственное регулирование институциональной среды в аграрном секторе экономики, институциональные преобразования, концепция развития.

Summary: Practical recommendations regarding the determination the perspectives of the development of mechanisms of state regulation of the institutional environment in the agrarian sector of economy of Ukraine has been elaborated. The definitions of institutional environment in the agrarian sector of economy, mechanism of state regulation of the institutional environment in the agrarian sector of economy have been clarified. The conceptual approach to formation of the complex mechanism of state regulation of the institutional environment in the agrarian sector of economy of Ukraine have been offered.

Key words: state regulation, mechanism of state regulation, institutional environment, the agrarian sector of economy, state regulation of the institutional environment in the agrarian sector of economy, , institutional transformations, concept of development.

Інституціональне середовище в аграрному секторі економіки України знаходиться на етапі свого становлення, виступаючи індикатором реалізації загальнонаціональної стратегії перетворень.

Практика застосування механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки доводить, що з огляду на досить розгалужене законодавство у зазначеній сфері, необхідним є вдосконалення системи правового забезпечення як основи їх функціонування. Відсутність у управлінців комплексного бачення взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розвитку місцевого інституціонального середовища знижує продуктивність аграрного сектору в цілому. Особливості економічної диференціація формують недосконалість державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України. Тому, особливим завданням вчених-управлінців є теоретичне обґрунтування нових концептуальних підходів щодо визначення перспектив розвитку механізмів державного регулювання інституціонального

середовища в аграрному секторі економіки, розроблених відповідно до міжнародних стандартів з урахуванням світових тенденцій розвитку сільських територій. Все це відкриває шляхи для прискореного розвитку країни та її економічної системи у довгостроковій перспективі.

Використання теорії інституціоналізму для дослідження механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки дозволяє застосувати підхід до визначення пріоритетів його розвитку, який ґрунтується на пошуку шляхів оптимальної реалізації суспільних економічних інтересів та раціональних меж реалізації інтересів усіх суб'єктів економічної системи. Адже недосконалість інституціонального середовища в поєднанні з особливостями галузі призводить до різного роду перекручувань у конкурентній сфері, створює нерівні правила гри для суб'єктів господарювання, стимулює зростання трансакційних витрат у галузі. Інституціональний підхід до державного регулювання аграрного сектора економіки полягає у створенні сприятливого інституціонального середовища, що покликане максимально врахувати та реалізовувати інтересів всіх учасників і забезпечує конкурентоспроможність галузі.

Під інституціональним середовищем в аграрному секторі економіки пропонуємо розуміти сукупність формальних і неформальних інститутів та інституцій, що забезпечують ефективну взаємодію господарюючих суб'єктів галузі на визначеній території.

У процесі перетворень інституціонального середовища в аграрному секторі економіки особлива увага повинна бути приділена проблемі пошуку нових, оптимальних у нинішній економічній обстановці організаційно-правових форм консолідації сільськогосподарських, промислових та інших підприємств, розвиток нових механізмів взаємовідносин між господарюючими суб'єктами на продовольчому ринку, демократизації, децентралізації й розвитку міжгосподарського та місцевого самоврядування [1]. Саме держава, на нашу думку, має виступити гарантом таких перетворень.

Узагальнення напрацювань провідних вітчизняних та закордонних вчених доли змогу уточнити категорію «механізм державного регулювання

інституціонального середовища в аграрному секторі економіки», під якою маємо на увазі упорядковану сукупність функцій, методів та інструментів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки і взаємозв'язків між ними, що ґрунтуються на встановлених принципах для досягнення визначеної мети. Емпіричним шляхом ідентифіковано економічний, адміністративний, соціальний та інформаційний функціональні механізми державного регулювання інституціонального середовища аграрного сектора економіки України.

Метою державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, на наш погляд, має стати створення сприятливого інституціонального середовища для забезпечення сталого розвитку галузі через досягнення суспільних інтересів. Вона є стратегічним напрямом розвитку, репрезентує невідкладні пріоритетні цілі, що заслуговують на особливу увагу.

Аналіз перетворень в аграрному секторі економіки складається з таких етапів інституціональних змін за часів незалежності України:

- формування ринкового інституціонального середовища в аграрному секторі економіки (1990-1999 рр.);
- становлення нових форм інституціонального середовища в аграрному секторі економіки (2000-2007 рр.);
- створення умов довгострокового розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки (2008-2015 рр.);
- інтеграція інституціонального середовища в аграрному секторі економіки в міжнародний простір (починаючи з 2016 р.).

Узагальнюючи тенденції зміни інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України з позиції впливу органів державної влади на розвиток галузі за період, що досліджувався, необхідно відмітити таке:

- по-перше, вся історія перетворень свідчить, що механізм ринкового регулювання часто замінювався механізмом державного управління аграрним сектором, і навпаки;

– по-друге, в основі кожної господарської реформи було вирішення проблеми поєднання механізмів державного і ринкового регулювання аграрного сектора;

– по-третє, залежно від глибини вирішення цієї проблеми, визначався напрямок реформ та очікувані результати її реалізації;

– по-четверте, результативність перетворень інституціонального середовища в аграрному секторі залежала від стабільності соціально-політичної ситуації в країні [5, с. 55].

На сьогодні всю сукупність нормативно-правових актів, які розроблялися на кожному з трансформаційних етапів, можна згрупувати за ознакою законодавчої регульованості функціонування ринкових інститутів (ціноутворення, власності, виробництва, землекористування, інвестування, інновацій, інфраструктури та сталого розвитку сільських територій).

Інституціональні перетворення в аграрному секторі економіки не є безкоштовними. Вони вимагають істотних трансакційних витрат, як з боку держави, так і з боку інших суб'єктів аграрно-економічних відносин. Наприклад, тільки в процесі реальних перетворень відносин власності на землю необхідні були значні кошти для землевпорядних послуг, утримання структур, зайнятих забезпеченням і уточненням кадастрових характеристик, економічної оцінки землі, виділення і належного оформлення відповідними правовими актами майнових принципів власності на ділянки землі і частини майна (основних або «неподільних» фондів) попередніх аграрно-економічних інституційних структур [2]. До трансакційних витрат також необхідно додати видатки на збір, обробку, передачу середнім та дрібним агровиробникам інформації щодо стану ринків ресурсів та ринків сільськогосподарської продукції. Все це формує значні обсяги видатків в аграрному секторі, які потребують кардинального перегляду місця і ролі держави в регулюванні і підтримці галузі.

На сучасному етапі розвитку країни вирішення потребують проблемні питання щодо створення сприятливих інституціональних умов для ефективного аграрного господарювання, які перешкоджають подальшій

трансформації інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України, серед яких виокремлено: недостатнє приділення уваги розвитку інституту відносин власності щодо ефективного поєднання її різноманітних форм в сільському господарстві; необхідність зміни інститутів рентних та орендних відносин; недосконалість функціонування інститутів ринку ресурсів для села (землі, капіталу, праці); важливість розвитку інституту підприємництва тощо. Високий ступінь невизначеності є перешкодою для укладання довгострокових договорів між учасниками інституціонального середовища, позбавляє їх інвестиційної зацікавленості.

Окремим питанням, що потребує вирішення на державному рівні, є неофіційні трансакційні витрати, що здійснюються у тіньовому аграрному секторі. Саме високі непродуктивні витрати, які пов'язані з діяльністю в правових межах, спонукають підприємства переходити в тіньову економіку. Адже якщо вартість дотримання положень нормативно-правового акту перевищує ціну недотримання даних норм, то підприємство переходить до нелегального режиму функціонування.

Виникнення трансакційних витрат в інституціональному середовищі аграрного сектору економіки зумовлено недоступністю інформації для його учасників, що призводить до підвищення значення інформаційних елементів ринкової інфраструктури. Разом з тим, некомпетентність джерел інформації, а також її асиметрія збільшують кількість посередницьких трансакцій, що веде в свою чергу до зростання питомої ваги трансакційних витрат у кінцевій вартості виробленої продукції [3, с. 7].

Конфігурація взаємодії економічних агентів в аграрному секторі економіки України, на наш погляд, може бути представлена як багаторівнева ієрархія з виділенням відповідних структурних рівнів інституціонального середовища: галузевого, територіального, технологічного, інфраструктурного та демографічного, що дозволяють визначити ступінь і характер взаємодії між учасниками та відповідно, з'ясувати необхідний набір інструментів державного регулювання (рис. 1).



Рис. 1. Структурні рівні інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України

Запропонована методика дозволяє ідентифікувати рівень стійкості системоутворюючих зв'язків між учасниками інституціонального середовища, комплексно виявити проблеми, які є перешкодою на шляху до забезпечення стабільності та збалансованості агросистеми.

Аналіз економічної диференціації як основи державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України вказує на необхідність вирішення таких питань:

- низький рівень інституціонального забезпечення розвитку відтворювального потенціалу аграрного сектору через господарську роз'єднаність економічних агентів, що призводить до зниження синергетичного ефекту від їх співпраці;
- деформація взаємодії між великими та дрібними виробниками аграрної продукції, незахищеність інтересів останніх, що спричиняє недосконалість вітчизняного конкурентного середовища та знижує їх мотивацію до здійснення економічної діяльності;
- недостатнє використання потенціалу сільськогосподарського корпоративного сектору господарювання, в результаті чого приділяється значно менше уваги розбудові галузевої інфраструктури;

– неефективність державного впливу на механізми управління трансакційними витратами як на мікро-, так і на макрорівнях, що спричиняє формування тіньового аграрного сектору;

– відсутність комплексного бачення з питань взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розвитку місцевого інституціонального середовища, що знижує продуктивність аграрного сектору в цілому тощо.

Сьогодні дієвість механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України має враховувати необхідність підвищення ефективності управління трансакційними витратами задля оптимізації управлінських рішень як на мікро-, так і на макрорівні.

Наявність значної кількості невирішених питань у сфері економічної диференціації в аграрному секторі економіки України стримує розвиток вітчизняного інституціонального середовища, рівень конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузі. Проблемама, що потребують вирішення на державному рівні є: гармонізація відносин власності, оптимізація системи ціноутворення на аграрну продукцію, упорядкування господарських взаємовідносин та розбудови ефективного механізму мотивації праці. Головною фундаментальною проблемою є відсутність конструктивної взаємодоповнюваності формальних та неформальних інститутів задля реалізації інтересів учасників інституціонального середовища, незалежно від видів економічної діяльності. Також спостерігається недостатнє використання потенціалу інтеграційних об'єднань, які є основою створення синергетичного ефекту від групової взаємодії учасників та посилення протекціоністських бар'єрів для діяльності трансакційних посередників.

Особливості функціонування механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України формують характерні проблеми, які:

– існують традиційно (проблеми взаємодії учасників в процесі функціонування ринкових інститутів: ціноутворення, власності, виробництва,

землекористування, інвестування, інновацій, інфраструктури та сталого розвитку сільських територій);

– виникли в процесі інституціональних перетворень (зміна організаційно-правових форм власності та відносин між учасниками інституціонального середовища);

– викликані несприятливими макроекономічними умовами (інфляція, дефіцит державного бюджету, відсутність сприятливого ринкового середовища, зростання безробіття, низький рівень реальних доходів населення тощо);

– зумовлені регіональними особливостями (регіональна спеціалізація та сільськогосподарська концентрація).

Фрагментарність державної аграрної політики, відсутність комплексного державного регулювання інституціонального середовища галузі, недосконалий перерозподіл та нераціональне використання державних коштів не сприяють організації злагодженої роботи органів публічної влади. Виникають проблеми із виконання ними таких функцій, як формування інституціонального середовища, ринкової інфраструктури, соціальний розвиток села, демонополізація ринку, організація кадрового і наукового забезпечення сільськогосподарської діяльності.

Аналіз сучасного стану функціонування правового механізму державного регулювання інституціонального середовища показав наступне: у законодавчих документах правові, економічні та організаційні засади функціонування складових інституціонального середовища в аграрному секторі економіки визначено лише частково; потребує модернізації та оновлення, в першу чергу, Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року, а також цілий ряд інших нормативно-правових актів; відсутність спеціального нормативно-правового акту, де відображено ідеї раціональної взаємодії всіх учасників інституціонального середовища, а також взаємоузгодженість та послідовність дій щодо реалізації пріоритетних напрямів державної політики у даній сфері тощо.

Економічному механізму державного регулювання притаманна низка проблем, основні з яких полягають у наступному: недостатність використання непрямих заходів державної підтримки дрібних та середніх аграрних підприємств на фоні поступового зменшення фінансування заходів прямої підтримки; дефіцит бюджетних коштів та складність механізму їх виділення; несприятливий інвестиційний клімат і складність умов провадження підприємницької діяльності під час реалізації інвестиційних проектів; низький рівень обізнаності учасників інституціонального середовища щодо можливостей одержання ними державної допомоги, складний процедурний механізм і непрозорість її отримання; необґрунтоване здійснення бюджетних витрат без належного контролю за їх використанням і без врахування ефективності господарської діяльності реципієнтів.

Оцінка адміністративного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки показала невідповідність деяких видів української продукції європейським стандартам, що є суттєвою загрозою розвитку вітчизняного агропродовольчого сектору; держава не завжди дотримується принципу регіональної диференціації, що відбиває вимоги раціонального просторового розміщення відповідних галузей.

Наслідком низької дієвості соціального механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є господарське спустошення сільської місцевості, яке негативно позначається не тільки на стані аграрного сектора економіки, а й на можливості збереження культурної спадщини країни та її регіонів, самобутності, національної ідентичності нації. Проблемними є наступні питання: загострення демографічних проблем села; падіння доходів та рівня життя населення, зменшення зайнятості сільського населення; недостатність кадрового потенціалу відповідної кваліфікації; погіршення якості життя сільського населення; низький рівень розвитку сільської інфраструктури.

Сучасний стан функціонування інформаційного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі показав наступне. Процедури збирання й обробки інформації, необхідної для

визначення та контролю цільових показників результативності діяльності учасників інституціонального середовища, не автоматизовані. Відсутня єдина система планування та моніторингу ефективності реалізації державних програм і проектів у даній сфері, а також доступу до цієї інформації зацікавлених учасників аграрного ринку. Отримання необхідної інформації в більшості випадків вимагає безпосереднього звернення до органів публічної влади, формування та надання запитів у паперовому вигляді. Крім відсутності достатньої уніфікації форматів, стандартів та процедур, найбільш проблемним питанням залишається недосконалість електронного документообігу між структурними підрозділами органами публічної влади та учасниками інституціонального середовища.

На нашу думку, сьогодні розвиток механізмів державного регулювання інституціонального середовища повинен набути рис стратегічного, що забезпечить запровадження стабільних довгострокових взаємовідносин між учасниками аграрного сектору економіки та інституціональним оточенням, які базуються на справедливих та заздалегідь передбачуваних «правилах гри». Для визначення стратегічних пріоритетів розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України необхідно сформулювати концептуальні напрями його розвитку.

Концепція розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки має бути спрямована на формування ефективного інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України, учасники якого здатні задовольнити потреби ринку, сприяти розвитку сільської місцевості, а також реалізації власних економічних інтересів, дотримуючись соціальної відповідальності перед громадою (рис. 2). Розробка та подальша реалізація даного документа сприятиме забезпеченню конкурентоспроможності галузі в довгостроковій перспективі.

Перспективні напрями вдосконалення державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України є такими.

Необхідним є встановлення стійких взаємовідносин між учасниками інституціонального середовища, удосконалення функціонування логістичних систем та розвиток інтеграційних процесів.

Важливою складовою інституціонального забезпечення відтворювального потенціалу аграрного сектору економіки має стати структурна перебудова аграрного сектору, що повинна формуватися на принципах збалансованого та взаємопов'язаного розвитку усіх його галузей, при максимальному впровадженні у виробництво найновіших досягнень науково-технічного процесу, світового досвіду, найбільш прогресивних форм економіки і організації виробництва на основі першочергового розв'язання наступних актуальних проблем:



Рис. 2. Концепція розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України

- розробки програм та проектів розвитку аграрного сектора;
- посилення контролю за імплементацію законодавства щодо землекористування та реалізації права на її власність;
- розробки правових механізмів реструктуризації підприємств усіх форм господарювання у випадку їх низької рентабельності;
- подальшого розвитку інтеграційних аграрних формувань;
- впровадження сучасних ринкових методів господарювання – менеджменту та маркетингу;
- розвитку ринків сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів та послуг.

Стратегічною умовою перспективного розвитку механізмів державного регулювання інституціонального середовища аграрного сектору економіки є подальший розвиток дрібнотоварного агробізнесу, який вбачаємо в інтеграції особистих селянських господарств у ринкові механізми функціонування аграрного сектору. Це вимагатиме:

- звільнення сільських жителів, які вперше реєструються для ведення підприємницької діяльності у сільській місцевості, від окремих видів податків на строк до 3 років, за умови, що місцем реєстрації і ведення підприємницької діяльності є сільський населений пункт;
- впровадження механізмів сприяння молодим спеціалістам у створенні фермерських господарств, отримання ними довгострокових кредитів для придбання земельних ділянок, будівництва житла, купівлі сільгосптехніки, племінної худоби тощо;
- стимулювання повернення в Україну працівників-мігрантів та заохочення їх до відкриття власної справи в аграрному секторі, в т. ч. шляхом звільнення від сплати митних зборів при ввезенні придбаної для власного використання іноземної сільгосптехніки та обладнання, аналогів яких не виробляють в Україні;

– надання організаційно-економічної допомоги у створенні та функціонуванні фермерських господарств сімейного типу з подальшим їх об'єднанням у сільгоспкооперативи [8].

З метою підтримки дрібнотоварного агровиробництва необхідно забезпечити зниження рівня монопольного впливу агрохолдингів на розвиток аграрного ринку шляхом відміни спецрежиму зі сплати ПДВ для сільгоспвиробників, земельні банки яких акумулюють понад 5 тис га земельних угідь. Це надасть імпульс розвитку фермерських господарств, які зможуть освоювати виробництво нових видів виробництва, зокрема тваринницької продукції з подальшою диверсифікацією її експорту на зовнішні ринки, передусім ринок ЄС та СНД [7].

Наявність інвестиційних ресурсів є складовою інституціонального забезпечення відтворювального потенціалу аграрного сектору економіки і передумовою підвищення його конкурентоспроможності. На нашу думку, увагу слід зосередити на пошуку джерел забезпечення необхідного обсягу коштів для механізації, що в результаті сприятиме дотриманню технологічної дисципліни агровиробниками та забезпеченню оптимальних строків виконання контрактних умов, і відповідно – підвищенню ефективності вітчизняного інституціонального середовища. Також слід сприяти розширенню обізнаності всіх зацікавлених сторін щодо розвитку сучасних агротехнологій, поширенню технологічної культури сільськогосподарського виробництва, подолання стереотипів ведення господарської діяльності в аграрному секторі економіки екстенсивним шляхом, підвищення інноваційної зацікавленості та активності управлінських кадрів.

Виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції в сучасних умовах неможливе без інноваційних машин, за допомогою яких здійснюються основні технологічні процеси. Для отримання максимальних обсягів продукції при заданому ресурсному потенціалі аграрного підприємства у тій чи іншій природно-економічній зоні необхідно, щоб вони виконувалися згідно з науково обґрунтованими агрозоотехнічними вимогами [4].

Необхідно створити ефективні економічні механізми, які мають забезпечити значне збільшення обсягів інвестицій у технічне переоснащення аграрного сектору. Основними джерелами таких надходжень можуть бути:

- власні кошти підприємств, зокрема амортизаційні відрахування, прибуток та спеціальні заощадження, спрямовані на конкретні завдання;
- державні дотації (з державного, регіонального і місцевого бюджетів) сільськогосподарським товаровиробникам на придбання техніки шляхом компенсації їм частини вартості техніки, передусім, тракторів і комбайнів;
- довгострокові кредити комерційних банків на придбання сучасної техніки з компенсацією частини відсотків за кредити з державного або місцевого бюджетів;
- кошти фінансових лізингових фондів, створених за участю державного і місцевого бюджетів, заводів-виробників техніки і сервісних технологічних центрів, інвесторів .

Формування сприятливого інституціонального середовища сприятиме залученню в аграрний сектор іноземних інвестицій, які будуть супроводжуватися впровадженням інноваційних технологій.

Слід активізувати реалізацію заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в більшості регіонів нашої держави з урахуванням специфіки їх аграрного виробництва. Для цього необхідно забезпечити створення в регіонах сучасної індустрії залучення прямих іноземних інвестицій, включаючи формування аграрних кластерів та агротехнопарків, орієнтованих на інтенсифікацію трансферу сучасних технологій сільськогосподарського виробництва на вітчизняний ринок.

Важливу роль у формування сприятливого інвестиційного клімату на рівні регіонів та окремих сільських територіальних громад відіграватиме також успішне завершення розпочатої в Україні адміністративно-територіальної реформи, у тому числі на основі надання сільським територіальним громадам права розпоряджатися всіма земельними ресурсами, які знаходяться поза межами сільських населених пунктів [6].

Важливою складовою подальшого розвитку є забезпечення екологічної збалансованості сільськогосподарського землекористування.

Вкрай актуальним є формування комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України, який складається з інтегрованих елементів – правового, економічного, адміністративного, соціального та інформаційного механізмів та їх складових. Його дієвість як складової державної аграрної політики сприятиме розвитку агропідприємництва, підвищенню рівня його рентабельності; відкритому доступу та залучення бізнесу до розвитку аграрної освіти і науки; зниженню рівня безробіття, підвищенню рівня життя та доступ сільського населення до отримання соціальних послуг; екологізації агровиробництва тощо. Відповідні дії сприятимуть сталому розвитку сільських територій.

Необхідним для розбудови комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є сприяння публічній освіті, навчання учасників інституціонального середовища в аграрному секторі економіки найновітнішим тенденціям розвитку ринків та ведення бізнесу. Задля підвищення рентабельності галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, публічна освіта повинна охоплювати всі сфери ведення агропідприємництва, починаючи з навчання застосування інноваційних технологій для отримання якісної продукції до можливостей викорисатння переваг маркетингу, менеджменту, що сприятиме більш легкому доступу до фінансів, обміну досвідом між підприємцями. Публічна освіта може стати сферою обговорення проблемних питань розвитку, розвитку суміжніх галузей економіки (зелений чи агротуризм) [9, с. 281]. Вважаємо за необхідне наголосити на необхідності розбудови інфраструктури науково-дослідної та інноваційної діяльності. Можливим є розгляд перспектив створення на базі аграрних вищих навчальних закладів різноманітних бізнес-інкубаторів чи інноваційних центрів.

Передумовою дієвості комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України є підвищення якості кадрового забезпечення, яке спирається на

дотримання єдиних принципів управління галуззю на державному, регіональному, місцевому та мікро- рівнях. Нагальним є формування, розвиток і збереження людського капіталу, необхідного для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності національної економіки, зміцнення ефективності функціонування формальних та неформальних інститутів і інституцій. Це сприятиме досягненню стратегічної мети та цілей розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки з перетворенням галузі у наукоємну інноваційну галузь. Відповідні перетворення потребують масштабного інвестування в людський потенціал, що потребує переоцінки важливості його ролі керівництвом на різних рівнях управління. Дані інвестиції повинні стати складовою розвитку аграрного сектора економіки і мають розцінюватися як капіталовкладення в підвищення якості кадрового забезпечення, а не як витрати.

Невід'ємною передумовою забезпечення дієвості комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України, на наш погляд, може стати: перегляд та розмежування повноважень органів публічної влади, що здійснюють державну політику в даній сфері; забезпечення їх горизонтальної та вертикальної інтегрованості на місцевому, регіональному та державному рівнях; наближення якості їх діяльності до міжнародних стандартів. Доцільним вважаємо зосередження уваги на здійсненні стратегічного прогнозування, планування, аналізу, моніторингу та контролю.

Індикаторами дієвості комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України буде реалізація інтересів та високий рівень взаємодії між учасниками інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, що здійснюється шляхом:

- розробки і реалізації спільних програм та проектів;
- формування системи господарських договорів та дотримання визначених зобов'язань;

- здійснення експертно-аналітичного супроводу ведення підприємництва;
- зниження рівня трансакційних витрат у галузі;
- проведення галузевих комунікативних заходів тощо.

Таким чином, функціонування комплексного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України має бути спрямоване на забезпечення довгострокового розвитку галузі, досягнення визначених стратегічних пріоритетів шляхом послідовності дій у вирішенні поточних завдань. Його дієвість як складової державної аграрної політики сприятиме розвитку агропідприємництва, підвищенню рівня його рентабельності; відкритому доступу та залучення бізнесу до розвитку аграрної освіти і науки; зниженню рівня безробіття, підвищенню рівня життя та доступу сільського населення до отримання соціальних послуг; екологізації агровиробництва.

Саме сформований комплексний механізм забезпечить додаткові переваги, що полягають у вдосконаленні державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, ефективному розподілі ризиків в галузі. Саме дієвий комплексний механізм має стати каталізатором утворення партнерських структур щодо всебічної реалізації інтересів всіх учасників інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, що сприятиме розвитку сільських територіальних громад, вирішення питань економічного, соціального та екологічного розвитку.

Література

1. Васільєва Л.М. Інституціональні основи розвитку аграрного сектора економіки / Л. М. Васільєва // Університетські наукові записки. – 2011. – № 4. – С. 379–383.
2. Гальцова О. Институциональные изменения в аграрном секторе Украины [Электронный ресурс] / О. Гальцова. – Режим доступа: <http://www.ur.edu.pl/pliki/Zeszyt15/23.pdf>.

3. Дубініна М.В. Значення трансакційних витрат у формуванні економічного потенціалу сільськогосподарського підприємства / М.В. Дубініна, О.І. Лугова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – № 4. – С. 3–11.

4. Костромський М.В. Сучасний стан технічного забезпечення аграрної сфери економіки України [Електронний ресурс] / М.В. Костромський. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2446>.

5. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізми державного регулювання [монографія] / М.А. Латинін. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 320 с.

6. Напрями та засоби диверсифікації експорту української аграрної продукції на європейський ринок в умовах дії Угоди про асоціацію з ЄС [Електронний ресурс] / В.В. Борщевський, В.І. Волошин // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/diversifikasia_eksportu-184b6.pdf.

7. Нижник Н.Р. Государственно-управленческие отношения в демократическом обществе [монографія] // Н.Р. Нижник. – К. : ОП «Миронівська друкарня», 1995. – 207 с.

8. Оцінка ефективності та напрями стимулювання структурних реформ в аграрному секторі економіки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/strukturni_reformu_v-APK-9f009.pdf.

9. Статівка Н.В. Продуктивність аграрного сектора економіки України: важела державного впливу: [монографія] / Н.В. Статівка. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – 324 с.